Utilitatea conceptelor lingvisticii integrale a textului pentru pragmatică

Adriana Maria Robu
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi

Abstract: Our approach shows the possibility to reflect pragmatics by means of integral text linguistics, within a functional model of analysis focused on the sense and the finality of the discourse. We demonstrate that some important concepts of pragmatics meet corresponding concepts in integral text linguistics, which offers a wider and clearer perspective on text and discourse because of its fundamental distinction of the levels of speech. The three levels theorised by E. Coseriu (*universal*, *historical* and *individual*) help us to make a projection of the pragmatic aspects that concern the discourse, starting from the individual level of the discourse, which include the other dimensions of the speech, as well. Another advantage of such a projection is that pragmatics can borrow very useful instruments of analysis from the coserian text linguistics and it can solve some disputes that still exist in pragmatics.

Key-words: discourse, integral text linguistics, interdisciplinarity, levels of speech, pragmatics, text.

1. Sfârşitul secolului douăzeci este marcat de ruperea graniţelor dintre ştiinţele limbajului şi chiar dintre ştiinţe în general, care pătrund acum şi în alte zone de manifestare a cunoaşterii umane precum arta, religia, comunicarea interpersonală etc., ca urmare a deschiderii către complexitatea realităţii care ne înconjoară. Preocupările din sfera ştiinţei actuale nu exclud din discuţie diversitatea, intersubiectivitatea, variaţia, care devin surse concrete ale înţelegerii realului. Cooperarea dintre diferite direcţii de cercetare, cum sunt ştiinţele pozitiviste şi cele umaniste are ca scop valorificarea instrumentelor proprii de cunoaştere înspre înţelegerea complexităţii universului care se regăseşte la scară mai mică în părţile lui componente, după cum postulează teoriile *transdisciplinare*.[1] Referindu-se la tendinţele din ştiinţele umaniste, lingvistul Mircea Borcilă vorbeşte despre

[1] *Transdisciplinaritatea* este o teorie dezvoltată de Basarab Nicolescu, a cărui concepţie s-a bucurat de un real succes la nivel mondial. Savantul defineşte conceptul astfel: „*Transdisciplinaritatea* priveşte, după cum o indică prefixul «trans», ceea ce se află în acelaşi timp *între* discipline, ceea ce trece *prin* ele şi ceea ce e *dincolo* de orice disciplină. Finalitatea ei constă în *înţelegerea lumii actuale*, unul din imperative fiind *unitatea cunoaşterii* " (Nicolescu 2007: 53). Basarab Nicolescu face, totodată, distincţie între *pluridisciplinaritate* şi *interdisciplinaritate*. Dacă *pluridisciplinaritatea* „se referă la studierea unui obiect dintr-una şi

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

> „o foarte complexă, dar puternică tendinţă de *unificare*, ce se face resimţită, la acest început de mileniu, atât în *orientarea de ansamblu convergentă*, îndreptată spre constituirea temeiurilor unitare ale unui «nou umanism», cât şi în *dinamica internă*, de *proiecţie transdisciplinară*, pe care o putem distinge, astăzi, «cu ochiul liber», în principalele sfere ale «studiilor culturale» şi, poate, în primul rând, ale filologiei noastre tradiţionale. (Borcilă 2006: 43).

Soluţia propusă M. Borcilă pentru a capta „sensul primar al acestei instaurări" este restrângerea privirii de la dinamica spaţiului multidisciplinar şi focalizarea asupra „unui singur curent, care sintetizează, în mod chintesenţial, pulsul unificator al mişcării ştiinţifice schiţate, în ansamblul ei". Este vorba despre „cel mai temeinic şi, în perspectiva de durată a timpului, cel mai fecund" curent care se afirmă din ce în ce mai mult pe plan internaţional, şi anume *integralismul* (*ibidem*)[2]. Aceeaşi opinie este împărtăşită de lingvistul E. Munteanu, conform căruia „doctrina lingvistică a integralismului coşerian este aptă să se impună ca *lingvistica pur şi simplu* a epocii actuale" (Munteanu 2011). Convinşi fiind de importanţa viziunii integratoare a lingvisticii de sorginte coşeriană, care surprinde toate aspectele limbajului în acţiune, putem spune că aceasta favorizează, mai întâi de toate, interdisciplinaritatea, întrucât porneşte de la cunoaşterea vorbirii ca *activitate*, a cărei înţelegere presupune cooperarea dintre disciplinele de studiu al limbii, textului şi discursului. Relevantă este din acest punct de vedere posibilitatea reflectării pragmaticii în lumina lingvisticii integrale a textului, ale cărei instrumente de analiză contribuie semnificativ la redimensionarea domeniului fundamentat pe principii pozitiviste.

2. Dacă ne uităm la panorama cercetărilor pragmatice, vom observa o anumită unitate în ceea ce priveşte predilecţia acestora pentru analiza vorbirii în act, a discursului sau dialogului. Aceste aspecte de bază ale studiului limbajului sunt discutate prin relaţionarea pragmaticii cu diferite discipline, în funcţie de interesul pentru o anumită teorie sau un anumit tip de pragmatică. Astfel, regăsim nenumărate lucrări care studiază faptele de limbaj prin raportare la disciplina pragmaticii cu gramatica (Schlieben-Lange 1974, Cutting 2008), cu teoria enunţării (Kerbrat-Orecchioni 1995, Reboul/Moeschler 2001, 2010), cu teoria argumentării (Anscombre/Ducrot 1996), cu lingvistica textului (Adam 2005), cu gramatica

aceeaşi disciplină prin intermediul mai multor discipline deodată", *interdisciplinaritatea* are în vedere „transferul metodelor dintr-o disciplină într-alta". Aceasta din urmă este definită de: „un grad aplicativ", „un grad epistemologic" şi „un grad generator de noi discipline" (Nicolescu 2007: 51 – 52).

[2] Ideea referitoare la caracterul de ştiinţă „pilot" a lingvisticii integrale este susţinută şi de Ioan S. Cârâc: „… credem însă că lingvistica integrală aşa cum a gândit-o eminentul lingvist român, E. Coşeriu – pentru care lingvistica trebuie extinsă de la studiul structuralist al sistemului limbii către studiul vorbirii în general şi către studiul discursului – are mult mai multe şanse de a «pilota» ştiinţele umaniste, desigur, nu în manieră *doctrinală* şi/sau *transpropoziţională*, ci în manieră *funcţională*, adică *instrumentală*" (Cârâc 2003: 26).

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

transfrastică (Stati 1990), cu semantica (Recanati 2010) etc. Mai mult decât atât, pragmatica, după cum a fost proiectată încă din 1938 de Ch. Morris, s-a constituit ca un domeniu al interdisciplinarităţii, care stabilea punţi de legătură în primul rând cu sintaxa şi cu semantica. Această tendinţă către *interdisciplinaritate* a venit, la început, dinspre domeniile clasice ale cercetării lingvistice, întrucât s-a simţit nevoia ieşirii din limitele stricte ale lingvisticului. Ideea aceasta este evidenţiată şi de F. Guenthner şi S. Schmidt care afirmau că „nu putem spera că vom ajunge la o sintaxă şi o semantică cu adevărat integrate dacă nu dăm atenţie aspectelor pragmatice ale construcţiilor implicate" (trad.n., Guenthner/Schmidt eds.1979: Vii). De asemenea, opinii ulterioare enunţate din perspectiva pragmaticii, vin să susţină acest punct de vedere interdisciplinar, vorbindu-se mai ales despre înţelegerea componentei pragmatice ca parte a teoriei legate de *competenţa lingvistică* (Levinson 1989: 33, Davis 1991: 4). Dezvoltările ulterioare ale acestei concepţii referitoare la competenţa lingvistică au dus la apariţia aripii cognitiviste a pragmaticii, care s-a axat pe teorii inferenţiale ale procesului mintal în relaţie cu contextul. Alte direcţii au vizat fie planul lingvistic, prin analiza deixisului, implicaturii, presupoziţiei, actelor de vorbire, fie implicaţiile de natură psiholingvistică şi socială ale limbajului. Toate acestea au dus la constituirea unei opinii general acceptate în ceea ce priveşte caracterul interdisciplinar al pragmaticii. De exemplu, Teun van Dijk (1977) susţine existenţa legăturii dintre pragmatică şi psihologia cognitivă, sociologie şi antropologie. Un alt exemplu de perspectivă pragmatică declarat interdisciplinară este cea a Sandei Golopenţia a cărei abordare se sprijină pe „lingvistică, etnolingvistică, analiză textuală, analiza conversaţiei, teorie literară şi, în plus, semiotică" (trad. n., Golopenţia 1988: 2). Un alt punct de vedere interdisciplinar este exprimat, mai recent, de Cummings (2005) care, sprijinindu-se pe concepţiile lui Mey (1993) şi Green (1996), vorbeşte, pe de o parte, de aportul altor discipline la constituirea pragmaticii, iar pe de altă parte, de influenţa pragmaticii asupra unor discipline:

> „The first feature is that pragmatics is significantly informed by a range of academic disciplines. […] However, while pragmatics receives conceptual influences from a number of disciplines, its subject matter is in no sense simply to sum of these influences. […] pragmatics is a branch of inquiry in its own right, one which can contribute insides to neighbouring academic disciplines in much the same manner that these disciplines can contribute insides to it. This second feature of pragmatics – its capacity to influence the conceptual development of *other* disciplines completes the view of pragmatics" (Cummings 2005: 1 –2).

Dovada cea mai clară în legătură cu acest caracter interdisciplinar al pragmaticii o reprezintă lucrările care se înscriu sub denumirea generică de *Handbook of Pragmatics*, unde regăsim capitole ce surprind relaţia pragmaticii cu semantica, gramatica, lingvistica textului, filosofia limbajului, analiza discursului, literatura, stilistica, lingvistica computaţională etc. (*vezi* Verschueren/Östman (eds.)

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

1995 – 2011 sau Horn/Ward eds. 2010). În mod cert, nu toate abordările interdisciplinare permit cooperarea pragmaticii cu un număr foarte mare de discipline. Unele tendinţe impun limitări datorate opţiunii pentru un anumit tip de pragmatică, aşa cum este cazul teoriei relevanţei, care îşi canalizează eforturile asupra relaţiei dintre planul cognitiv şi pertinenţa enunţurilor. Alte abordări se ocupă de aspecte şi mai restrânse, cum ar fi studiile dedicate, pe linie cognitivistă, marcatorilor discursivi în lucrări ca Blakemore 2010, Aschenberg/Loureda (eds.) 2011, sau dedicate contextului social despre care se vorbeşte în Mey 1993.

Fiind un domeniu al interdisciplinarităţii, pragmatica, spre deosebire de alte discipline ale limbajului, a deschis adesea discuţii legate de obiectul propriu de cercetare. J. Moeschler şi Anne Reboul (2001, 2010) contrazic ideea că discursul constituie obiectul de cercetare al pragmaticii, vorbind despre enunţ şi relaţia acestuia cu planul cognitiv. Alţi autori, propun un punct de vedere mai general (Weiser 1974, Verschueren/Östman [eds.] 2009), considerând că pragmatica se ocupă de înţelegerea limbajului în complexitatea sa funcţională, iar analiza pragmatică trebuie să ţină seama de cât mai multe aspecte care surprind articularea sensului în discurs. În acord cu opinia ultimilor autori amintiţi, suntem de părere că o perspectivă pragmatică interdisciplinară trebuie să aibă în vedere funcţionalitatea aspectelor de limbaj care concurează la crearea sensului. De aceea, susţinem necesitatea de a studia aspectele pragmatice ale discursului prin raportare la funcţionalitatea limbajului, pornind de la nivelurile funcţionale ale vorbirii aşa cum au fost proiectate de lingvistica integrală coşeriană, în interiorul căreia este facilitat dialogul dintre discipline, iar sensul şi finalităţile pragmatice ale discursului pot fi interpretate în relaţie cu modalităţile în care cunoaşterea lingvistică şi cunoaşterea extralingvistică sunt antrenate în discurs. Instrumente utile şi veritabile concepte de pragmatică vom găsi mai ales în unul dintre domeniile dezvoltate de Eugeniu Coşeriu, şi anume lingvistica textului, cu care pragmatica are nenumărate puncte comune, după cum a susţinut lingvistul integralist, care consideră că atât lingvistica textului, cât şi pragmatica se ocupă de studiul *competenţei lingvistice*, iar fiecare dintre aceste discipline înrudite se concentrează pe un anumit tip de competenţă: lingvistica textului are în vedere mai ales *competenţa expresivă*, iar pragmatica, urmăreşte în special *competenţa elocuţională* în relaţie cu cea *idiomatică* a vorbitorului. Este vorba, aşadar, despre exprimarea „aceluiaşi punct de vedere asupra limbajului", însă prin raportare la planuri diferite ale acestuia: „La lingüística del texto se concentra en el *saber expresivo* y adopta el punto de vista del *sentido*; con la lingüística del texto se relaciona la pragmática que adopta el mismo punto de vista, pero en un plano genérico, y, al mismo tiempo, examina ciertos aspectos de los estilos de lengua" (Coseriu 1991 [1977]: 260). Punctul comun al celor două discipline este, aşadar, înţelegerea modului în care se construieşte sensul în texte şi discursuri. Pe lângă interesul comun legat de sensul actului de comunicare, cele două discipline sunt caracterizate de o atitudine tolerantă şi de deschidere faţă de disciplinele conexe, precum analiza discursului, semantica, sintaxa, teoria argumentării, hermeneutica, ale căror instrumente de analiză sunt utilizate de ambele discipline.

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

În ceea ce priveşte opinia lui Coşeriu despre pragmatică, lingvistul de origine română şi-a enunţat, în câteva observaţii părerea şi, de asemenea, a recunoscut în studiile sale mai ales de lingvistică a textului importanţa unor concepte de bază din sfera cercetărilor pragmatice. Reproşul pe care l-a adus savantul pragmaticii vizează fundamentarea teoretică a acesteia.[3] Însă, după cum a demonstrat O. Loureda (atât în prefaţa ediţiei spaniole a *Lingvisticii textului* lui E. Coşeriu, cât şi în diferite studii şi interviuri consacrate acestui domeniu, vezi Loureda 2007a, b şi Loureda 2010), pentru Coşeriu, pragmatica reprezintă o parte semnificativă a lingvisticii textului. Însuşi Coşeriu a vorbit despre necesitatea unei lingvistici a uzului limbii, numită *Linguistik der Sprachverwendung* (Coseriu interv. 1990: 167), deci a unei discipline pragmatice. Totodată, viziunea sa de ansamblu asupra textului şi discursului, prezentată într-o teorie coerentă şi puternic fundamentată ştiinţific, deschide în mod clar dialogul dintre discipline precum pragmatica, analiza discursului, analiza conversaţiei, teoria argumentării, semantica, hermeneutica etc. De exemplu, apropierea lingvisticii coşeriene a textului de pragmatica integrată este vizibil exprimată în *Textlinguistik* (1981) atunci când Coşeriu prezintă importanţa gramaticii textului pentru lingvistica textului.

3. Cât priveşte fundamentarea epistemologică a lingvisticii integrale, concepţia coşeriană despre text şi discurs se înscrie sub semnul *lingvisticii textului*[4] (construită pe fundamentele lingvisticii integrale), văzută „ca lingvistică a sensului", pe care E. Coşeriu a teoretizat-o încă din anii '50, în studiul *Determinación y entorno* (1957), apoi în cursul *Textlinguistik* (1981), în lucrarea *Competencia lingüística* (1992 [1988]) şi în studii aplicative publicate ulterior sub titlul *Lenguaje y discurso* (Coşeriu/Loureda 2006). Pornind, în *Determinare şi cadru*, de la distincţia tripartită a nivelurilor limbajului şi de la

[3] Iată declaraţia lui Coşeriu cu privire la pragmatică: „En general, yo soy contrario por razones muy particulares a la noción misma de pragmática, porque se trata de uno de estos engendros del positivismo que distingue de las tres disciplinas por las relaciones del signo: el signo y las cosas designadas, el signo con otros signos y el signo con el usuario. Esto no es aplicable a las lenguas llamadas naturales, que son las únicas que existen. Las otras no son lenguas, sino códigos. Esto es una falsificación de las lenguas. Las lenguas no tienen signos que se relacionen con signos – significantes con significantes -, sino siempre contenidos que relacionan con contenidos y no se relacionan los signos con las cosas, sino los significantes con significados dentro de la lengua misma. La cosa, lo designado, queda fuera. Lo designado no es lo semántico. La lengua tiene significado para virtualidades. En ese sentido, los problemas son problemas reales, pero, colocarlos en una disciplina y pensar que está coordinada con la sintaxis y la semántica, eso no es nada cierto" (Coşeriu interv. 1990: 166).

[4] Termenul a fost folosit pentru prima dată de E. Coşeriu în *Determinación y entorno*, 1955, sub denumirea de *lingüística del testo*, preluat apoi şi în limba germană ca *Textlinguistik,* care va constitui şi titlul cursului ţinut de Coşeriu la Tübingen şi publicat în 1981 (cu ediţii ulterioare în limba italiană [*Linguistica del testo*, 1997] şi spaniolă [*Lingüística del testo*, 2007]).

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

necesitatea unei lingvistici a *vorbirii*[5] (nu a limbii după cum postulase Saussure), Coşeriu vorbeşte pentru prima dată despre *lingvistica textului*[6] „sau a vorbirii la *nivel particular* (care este studiul «discursului» şi al respectivei «ştiinţe»). Aşa-numita «stilistică a vorbirii» este tocmai o lingvistică a textului" (Coşeriu 2009: 204). În ceea ce priveşte celelalte două niveluri ale limbajului, de *nivelul istoric* se ocupă *lingvistica limbilor* care era deja solid constituită, dar o disciplină care să se ocupe de *nivelul universal* al vorbirii nu exista. Putem spune, însă, că ulterior această lingvistică a vorbirii la nivel universal s-a constituit pe principiile pragmaticii mai ales cognitiviste. În continuare, susţine savantul, această „lingvistică a vorbirii în sens strict ar fi o lingvistică descriptivă, o adevărată *gramatică a vorbirii*, şi anume, o gramatică indispensabilă atât pentru interpretarea sincronică şi diacronică a «limbii», cât şi pentru analiza textelor" (Coşeriu 2009: 204). În acelaşi studiu Coşeriu prezintă două aspecte importante ale lingvisticii vorbirii, *determinarea* şi *cadrele*, care se constituie în instrumente extrem de utile în interpretarea textelor şi discursurilor. Aici sunt aduse în discuţie, pe lângă probleme specifice lingvisticii (cum ar fi tipurile de determinare), mai ales probleme de pragmatică a discursului, precum deixisul sau presupoziţia, pe lângă chestiunea amplă a *cadrelor*. Atât determinarea, cât şi cadrele, consideră lingvistul, reprezintă elemente care nu pot fi ignorate nici de gramatică, nici de teoria limbajului sau de teoria literară, întrucât toate trebuie să se raporteze la vorbirea constituită în anumite circumstanţe.

În lucrarea *Lingvistica textului. Introducere în lingvistica sensului*, E. Coşeriu prezintă un model rafinat de analiză textuală şi pragmatică a discursului, fundamentată pe doctrina lingvisticii integrale, care integrează tendinţe ale vremii asupra studiului textului şi discursului, dar mai mult decât atât, sistematizează un cadru teoretic valabil şi astăzi, cu ajutorul căruia orientările empirice pot fi ajutate şi chiar scoase din impas. Acest lucru este întărit şi de faptul că lingvistica textului de sorginte coşeriană compatibilizează (în

[5] Iată cum explică E. Coşeriu fundamentele unei lingvistici a vorbirii: „obiectul lingvisticii («ştiinţa limbajului») poate fi numai *limbajul*, sub toate aspectele sale. Iar limbajul se înfăţişează în mod concret ca *activitate*, anume ca *vorbire* (afirmaţia lui Humboldt, că limbajul nu este *ergon*, ci *enérgeia*, nu e un paradox sau o metaforă, ci o simplă constatare). Mai mult: numai pentru că se manifestă ca activitate, limbajul poate fi studiat şi ca «produs». […] Totodată, vorbirea este o activitate *universală* care se realizează prin indivizi *particulari*, ca membri ai anumitor comunităţi *istorice*. Prin urmare, ea poate fi considerată, în sens universal, în sens particular şi în sens istoric. […] *Vorbirea* este, în plan universal, vorbirea pur şi simplu: activitatea lingvistică concretă, privită în general; în plan particular, este *discursul* – actul sau seria de act al(e) cutărui individ în cutare împrejurare; în plan istoric, este *limba concretă*, adică *un mod de a vorbi* specific unei comunităţi, care se stabileşte, ca element esenţial, în activitatea lingvistică a comunităţii" (Coşeriu 2009: 201).

[6] Într-un studiu recent, intitulat *L'émergence de la linguistique textuelle en France (1975 – 2010). Parcours bibliographique en 100 titres*, 2010, reputatul lingvist J.-M. Adam îi recunoaşte lui Coşeriu meritul de a fi vorbit primul despre "lingvistica textului" în anii '50. De asemenea, J.-M. Adam, face o scurtă prezentare a celor mai importante distincţii coşeriene în sfera lingvisticii textului, vorbind şi despre „surprinzătoarea necunoaştere" a lingvisticii sale textuale în spaţiul francez;
cf. http://www.unil.ch/webdav/site/fra/shared/CONSCILA_Verbum.pdf.

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

sensul de utilizare constructivă) orientările gramaticii generative, ale lingvisticii structurale şi ale lingvisticii textului (aceasta din urmă considerată multă vreme doar o lingvistică a textului literar). Lucrarea amintită tratează problema tipurilor de lingvistică a textului, dar şi a modalităţilor de analiză specifice discursului, văzut ca activitate, care presupune interacţiunea dintre text şi circumstanţele vorbirii (asupra căreia îşi canalizează eforturile pragmatica). Fundamentală pentru discutarea aspectelor pragmatice ale discursului o reprezintă lucrarea *Competența lingvistică* (Coseriu 1992 şi studiile dedicate problemei, Coseriu 1985, Coşeriu 1994: 27 - 48 şi Coşeriu 2009: 301 - 316), în care sunt tratate amplu tipurile de competenţe ce vizează cunoaşterea umană la diferite niveluri. Iar lucrarea *Lenguaje y discurso* (2006), care conţine studii aplicative asupra variatelor tipuri de limbaje şi discursuri, oferă modele pentru analize ulterioare ale discursului politic, jurnalistic, religios şi literar.

3.1. Una dintre distincţiile importante operate de către Coşeriu (Coseriu 2007) este cea referitoare la *gramatica transfrastică* (sau *gramatică textuală*) şi *lingvistica textului* (propriu-zisă). Prima are ca obiect de studiu nivelul de structurare al unei anumite limbi (nivelul idiomatic), iar cea de-a doua vizează nivelul individual al limbajului, deci analiza utilizării textelor în contexte particulare. Totodată, este amintită şi o a treia lingvistică a textului raportată la nivelul universal al limbajului (textul văzut ca posibilitate universală a limbajului), care se identifică, de fapt, cu lingvistica şi care are ca punct de plecare tot textele[7]. Aceasta stabileşte reguli generale de funcţionare a unor categorii gramaticale sau fixează tipologii de texte (Coseriu 2007: 116-118). Putem spune că cele trei tipuri de lingvistică a textului sistematizate de către Coşeriu constituie, de fapt, *lingvistica integrală a textului*. În sens restrâns, tipul autentic de lingvistică a textului este *hermeneutica textului*, întrucât orice demers interpretativ al textelor trebuie să aibă ca scop final înţelegerea sensului[8]: „În opinia mea acest tip de lingvistică ar coincide cu filologia corect înţeleasă şi, de asemenea, cu hermeneutica: în sens strict lingvistica sensului este o hermeneutică, iar teoria acestei lingvistici a textului nu este altceva decât teoria hermeneuticii (= teoria interpretării)" (trad. n., Coseriu 2007: 129). Spre această teorie a interpretării se îndreaptă astăzi şi pragmatica, după cum susţin Verschueren şi Östman (eds. 2009: 19), care propun o analiză funcţională a faptelor de discurs axată pe interpretare şi sens. Principalele probleme referitoare la text şi discurs discutate în lucrarea amintită (Coseriu 2007) sunt: nivelurile limbajului şi competenţele corespunzătoare cu referire la analiza textelor şi discursurilor, tipurile de relaţii pe care le stabileşte semnul în actul lingvistic concret, relaţia dintre limbaj şi poezie.

[7] La acest nivel, lingvistica textului, ca teorie generală se ocupă de capacitatea omului de a vorbi clar, coerent, fiind totodată nivelul la care şi-au raportat analizele modelele cognitiviste, în încercarea de a stabili reguli generale de funcţionare a limbajului uman. Principalul reproş pe care îl aduce Coşeriu acestui tip de lingvistică este faptul de a pune egalitate între funcţiile limbii şi funcţiile textuale.

[8] Nu întâmplător lucrarea sa este subintitulată *Introducere în hermeneutica sensului* .

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

3.2. Înţelegerea relaţiei dintre pragmatică şi lingvistica integrală a textului solicită explicarea câtorva concepte şi distincţii fundamentale ale acesteia din urmă, distincţii care se dovedesc a fi utile pentru analiza oricărui tip de discurs. Trebuie să spunem că lingvistica teoretizată de E. Coşeriu îşi are bazele atât în tradiţia domeniului, cât şi în filosofie, după cum menţionează Eugen Munteanu: „Una din mărcile distinctive ale concepţiei lingvistice a lui E. Coşeriu, alături de tendinţa spre integralitate, este fundamentarea sa filosofică. Acest învăţat nutrea convingerea că lingvistica riscă să eşueze în abordări parţiale şi insuficiente dacă nu îşi clarifică poziţii teoretice clare şi de maximă generalitate" (Munteanu 2005: 27)[9].

Se impune, de asemenea, menţiunea că terminologia coşeriană trebuie raportată la universul de discurs al acestei doctrine lingvistice, întrucât termenii folosiţi de către Coşeriu pentru anumite concepte pot avea accepţii diferite în cadrul altor teorii.

3.2.1. Unul dintre conceptele complexe ale acestei lingvistici îl reprezintă *competenţa lingvistică*, care constituie şi obiectul de cercetare al pragmaticii cognitive. *Competenţa lingvistică* cuprinde, în opinia lui E. Coşeriu, două tipuri de bază: *competenţa lingvistică în totalitatea sa* (nefiind altceva decât competenţa psihofizică) şi *competenţa lingvistică culturală* (Coseriu 1992: 81). Aceasta din urmă (care este obiectul de cercetare al ştiinţelor limbajului) se prezintă sub trei forme în funcţie de nivelurile limbajului: *competenţa elocuţională* (*saber elocutional*) (capacitatea generală de a vorbi, necondiţionată istoric), *competenţa idiomatică* (*saber idiomático*) (cunoaşterea unei limbi anume) şi *competenţa expresivă* (*saber expresivo*) (capacitatea de a produce texte, manifestată la nivelul discursurilor şi actelor particulare de vorbire) (*cf.* Coseriu 2007: 142)[10]. *Competenţa idiomatică* subsumează trei tipuri de competenţe sau cunoaştere, şi anume: *cunoaşterea idiomatică extralingvistică*, *cunoaşterea idiomatică „textuală"* şi *cunoaşterea „limbii" în sens strict* (Coseriu 1991 [1977]: 259). Conceptului de *competenţă expresivă* din clasificarea lui Coşeriu îi corespunde, de exemplu, cel de *competenţă de comunicare*, elaborat ulterior, în cadrul etnografiei comunicării, de către Dell Hymes.

În funcţie de aceste competenţe, Coşeriu identifică anumite norme („urmate în mod intuitiv de vorbitori şi aplicate, tot aşa, în mod intuitiv, drept criterii de judecată despre vorbire de către ascultători")[11] de care depinde reuşita actului de

[9] În acest studiu, Eugen Munteanu face o prezentare a distincţiilor coşeriene de bază, precum şi a celor mai controversate probleme ale lingvisticii cum ar fi: natura procesuală a limbajului uman, problema schimbărilor lingvistice, a arbitrarietăţii semnului lingvistic, raportul dintre *formă* şi *substanţă* în limbă, distincţia între *desemnare* şi *semnificare* şi *sens* etc. Alte repere teoretice definitorii pentru lingvistica integrală coşeriană sunt evidenţiate de către lingvistul ieşean în Munteanu 2011.

[10] Pentru detalii vezi Coseriu 1985, Coseriu 1992, Coşeriu 2009: 301 - 316.

[11] „Aceste norme sunt foarte complexe, însă corespund, în esenţa lor, celor două universalii determinante ale limbajului, anume *creativităţii* limbajului, faptului că limbajul este activitate creatoare, cum se spune, activitate a spiritului, şi *alterităţii* limbajului, faptului că limbajul

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

vorbire sau care contribuie la evaluarea nivelurilor corespunzătoare. Astfel, la nivelul competenței expresive se aplică norma de *congruență* (cu referire la cunoașterea lucrurilor și la principiile generale ale gândirii), în funcție de care putem spune dacă limbajul este clar, logic, coerent sau, dimpotrivă, prolix, prea detaliat, ori incomplet. În sfera competenței idiomatice se găsesc normele de *corectitudine*, adică normele gramaticale care corespund unei anumite limbi. În ceea ce privește competența expresivă, norma corespunzătoare acesteia este numită de Coșeriu *adecvare*, care înseamnă „a vorbi normal despre anumite lucruri". Aici se pot deosebi *convenabilul* cu privire la destinatar și la ascultătorul unui discurs, *oportunul* în relație cu circumstanțele vorbirii și *potrivirea* în ceea ce privește lucrurile despre care se vorbește (Coșeriu 1994: 167-169). Totodată, Coșeriu justifică problema autonomiei textului tocmai prin existența acestor norme care se aplică fiecărui text în parte, deoarece evaluarea prin raportare la adecvare poate să suspende normele de congruență și corectitudine, ca în cazul textelor aparținând teatrului absurdului (*cf.* Coseriu 2007: 146). În cadrul unei analize a discursului public (de tip politic, jurnalistic, publicitar etc.) se va urmări, în special, nivelul competenței expresive și normele asociate acesteia, mai ales cu referire la figurile retorice prezente în discurs, dar și pentru a observa în ce măsură tipul de discurs în discuție își adecvează strategiile discursive în funcție de destinatar, de circumstanțele vorbirii și de cunoașterea lucrurilor.

3.2.2. Problema *universaliilor esențiale ale limbajului* reprezintă un alt aspect care susține suportul epistemologic al lingvisticii coșeriene, și care constituie, totodată, unul dintre obiectele de cercetare ale pragmaticii (în opinia lui Levinson 1989 [1983] și Brown/Levinson 1987).[12] E. Coșeriu vorbește despre existența a unui număr de cinci universalii ale limbajului:

> „*semanticitate*, *creativitate*, *alteritate*, *materialitate*, *istoricitate*, cu referire la faptul că: «limbajul semnifică», «limbajul este activitate creatoare», «limbajul este pentru alții», «limbajul se prezintă în lume ca fapt fizic», «limbajul se realizează totdeauna în forme determinate istoric». Aceste cinci trăsături universale pot fi reduse la trei, deoarece materialitatea poate fi justificată prin semanticitate și alteritate, istoricitatea prin creativitate și alteritate" (Coșeriu 2002: 27).

Semanticitatea este discutată de către lingvistul de origine română pornind de la accepția aristotelică a *logosului semantic* (expresie dotată cu semnificație), în virtutea căruia limbajul înseamnă (denumește) ceva anume, înainte de a căpăta determinări

este o manifestare a situației de a fi cu «cineva», fapt care s-a interpretat ca natura politică sau politică-socială a limbajului" (Coșeriu 1994: 165-166).

[12] Asemănătoare poziției lui Coșeriu asupra universaliilor lingvistice (referitoare la unele categorii comune limbilor de a exprima întrebarea, ordinul sau aserțiunea) este abordarea lui Levinson, care vorbește despre „o explicație funcțională cu referire la principiile universale" referitoare la organizarea limbilor în relație cu factorul social (Levinson 1989: 40 - 41).

BDD-V3610 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

ulterioare de tipul *logosului apofantic*, al *logosului pragmatic* sau *poetic*. Această funcţie semnificativă este

> „înţeleasă din punctul de vedere al limbajului ca *enérgeia*, altfel spus, ca activitate creatoare. De fapt, limbajul nu este în primul rând, *întrebuinţare*, ci *creaţie* de semnificate, şi, de aceea, nu este nici o simplă producere de semne materiale pentru semnificaţii deja date, ci este o creaţie de conţinut şi expresie în acelaşi timp" (Coşeriu 2009: 47).

La nivelul limbii concrete, dimensiunea creatoare a limbajului se manifestă prin varietatea lingvistică nelimitată pe care individul o utilizează în funcţie de competenţa sa expresivă. Cel de-al treilea tip din cadrul universaliilor limbajului este *alteritatea,* prin care Coşeriu înţelege acea calitate a limbajului „de a fi cu alţii" (ca manifestare primară a socialului), dar şi faptul că acesta îi aparţine comunităţii care deţine o identitate şi o tradiţie comună conferită prin limbaj. Însăşi obiectivitatea limbajului este fundamentată pe intersubiectivitate, în sensul că prin comunicarea cu ceilalţi se conturează referinţa obiectivă (*cf.* Coşeriu 1994: 38 şi Coşeriu interv. 1996: 51 - 52). Teoria asupra celor trei universalii esenţiale ale limbajului - *semanticitate*, *creativitate*, *alteritate* – îşi dovedeşte utilitatea în orice tip de analiză pragmatică, în primul rând, pentru a înţelege modalitatea de determinare a naturii discursului, pornind de la înţelegerea *logosului semantic*, cu determinarea lui ulterioară de *logos pragmatic*, apoi pentru interpretarea creativităţii limbajului, susţinută de competenţa expresivă, şi pentru a urmări specificul intersubiectivităţii axate pe cooperarea dintre emiţătorul discursului şi receptorul acestuia.

3.2.3. Un alt aspect fundamental a lingvisticii integrale coşeriane îl constituie distincţia între *desemnare*, *semnificaţie* şi *sens*. Acestea reprezintă conceptele esenţiale cu privire la conţinutul limbajului (care se raportează la cele trei niveluri ale limbajului) astfel:

> „Desemnarea este aşa-numita «referinţă», faptul de a se referi la un altceva la ceva exterior semnului: la ceva extralingvistic (obiecte, acţiuni, stări de lucruri), sau chiar la ceva lingvistic, văzut ca «lucru», ca fenomen al lumii. Semnificaţia semnului este conţinutul însuşi, dat într-o limbă concretă, este posibilitatea de desemnare delimitată într-o limbă dată şi prin care se realizează desemnarea ca atare. […] În sfârşit sensul, este tipul de gândire vizat într-un enunţ corespunzător, este conţinutul propriu al enunţului respectiv (sens – exprimat prin limbaj – nu există decât în enunţ, adică în «text» sau «discurs»") (Coşeriu 2009: 117-119).

Uneori termenii *semnificaţie* şi *sens* sunt folosiţi, chiar şi în lingvistica actuală, nediferenţiat cu referire la înţelesul unui text. Însă dintre cele trei noţiuni referitoare la conţinuturile limbajului, *semnificatul* pune, de regulă, cele mai mari probleme de înţelegere. Dacă ar fi să exemplificăm cele trei tipuri de conţinuturi, cu referire la discursul publicitar, vom spune că un slogan, desemnează un „obiect" din realitate (concret sau abstract), prin intermediul unui semnificat, adică o înşiruire de cuvinte,

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

cu conceptele aferente, care contribuie la construirea unui sens anume, sau a unei finalităţi semnificative. Totodată, în planul sensului se manifestă „dublul raport semiotic" despre care vorbeşte Coşeriu:

> „un semnificat şi un semnificant de limbă constituie o primă serie de relaţii, urmată de altă serie, în care semnificatul de limbă (prin care desemnează) devine la rândul său 'semnificant' pentru *conţinutul textului* sau «sens». Semnificatele lingvistice (şi ceea ce desemnează) constituie partea materială a textului literar, fiind tocmai partea materială - «semnificantul» altui semn, al cărui «semnificat» este sensul textului" (Coşeriu 2000: 247).

Ceea ce înţelegem, în primă instanţă, spre exemplu dintr-un text publicitar, prin semnele lingvistice, este semnificaţia care, împreună cu desemnarea (cunoaşterea lucrurilor dată prin context) vorbeşte despre altceva, adică despre sensul particular al textului sau spotului publicitar. Relaţia dintre cele trei conţinuturi poate fi lesne observată şi în cazul decodării mesajului bazat pe imagine, deoarece mesajul iconic are un sens care ia naştere tot verbalizat, adică prin semnificate de limbă care, împreună cu desemnarea, contribuie la constituirea sensului.

3.2.4. Sub aspectul modalităţilor de analiză a discursului, conform lingvisticii textuale coşeriene, se au în vedere trei niveluri. La un prim nivel se urmăreşte determinarea naturii tipului de text/discurs în funcţie de finalităţile discursive. Urmând tipologia aristotelică, lingvistica integrală susţine existenţa următoarelor finalităţi discursive: *finalitatea ştiinţifică* (cu sursa în *logosul apofantic*), *finalitatea pragmatică* (*logos pragmatic* în funcţie de care se determină eficacitatea practică) şi *finalitatea poetică* (*logos poetic*) (*cf.* Coşeriu 2011:125). Fiecare dintre aceste finalităţi surprind modalitatea de raportare a subiectului vorbitor la situaţia de comunicare şi chiar relaţia cu interlocutorul, însă considerate ca relaţii interne ale subiectului vorbitor cu propria sa vorbire. La un al doilea nivel al analizei textuale, sunt avute în vedere funcţiile semnului în actul lingvistic concret sau *funcţiile textuale* specifice (considerate a fi unităţi de sens), pe care E. Coşeriu (2007: 303) le clasifică în: *funcţii textuale implicite* (date pe baza presupoziţiilor textuale), cum ar fi: *respingere*, *acceptare*, *aluzie*, *afirmaţie*, *exemplu*, *replică*, *constatare*, *ironie*, *opinie* etc., şi *funcţii textuale explicite* (independente de presupoziţiile textuale) ca: *instrucţiune*, *îndemn*, *informaţie, rugăminte*, *explicaţie*, *sfat*, *promisiune* etc. Trebuie să menţionăm faptul că aceste funcţii textuale nu coincid cu funcţii frazale, pentru că aceeaşi propoziţie dintr-o limbă poate îndeplini funcţii textuale diferite (de exemplu o propoziţie interogativă poate să exprime atât întrebarea, cât şi îndoiala, reproşul, aluzia etc.). La cel de-al treilea nivel al analizei textuale sunt sondate funcţiile semantice de evocare orientate de: relaţiile semnului cu alte semne, relaţiile cu semne din alte texte, relaţii între semne şi „lucruri", relaţii între semne şi „cunoaşterea lucrurilor", precum şi cadrele (*intorni*) de tipul: „situativ, regional, contextual şi al universului de discurs" (vezi Coseriu 2007: 181 - 233). În urma parcurgerii acestor etape de analiză textuală se poate vorbi despre înţelegerea sensului profund al textelor, dar şi a finalităţilor discursiv-pragmatice specifice discursului.

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

3.2.5. Această perspectivă asupra textului şi discursului are la bază o accepţie finalistă asupra limbajului susţinută de Coşeriu încă de la mijlocul secolului trecut. În studiul *Sincronia, diacronia y historia* (1958), pornind de la cele patru „cauze" precizate de Aristotel, „cauza eficientă" (agentul sau acţiunea întreprinsă pentru a construi/crea ceva), „cauza materială" (materialul propriu-zis implicat), „cauza formală" (planul sau ideea de bază) şi „cauza finală" (scopul pentru care se construieşte un lucru), Coşeriu susţine că cea mai importantă „cauză", cu privire la limbaj, este „cauza finală" care le subordonează pe celelalte trei (Coşeriu 1997 [1958]: 176). Spre exemplu, „cauza eficientă" a schimbării lingvistice este însăşi libertatea/creativitatea lingvistică, ce antrenează anumite mijloace de expresivitate („cauza materială"), produse în anumite circumstanţe („cauza formală"); dar dincolo de acestea, raţiunea universală sau scopul vorbitorului („cauza finală") este acela de a comunica ceva. De aceea, o funcţie a limbajului trebuie înţeleasă prin prisma scopului pe care aceasta îl serveşte. Finalitatea semnificativă a limbajului este, aşadar primordială în cadrul lingvisticii integrale. Asemenea abordării funcţionaliste din lingvistica integrală, pragmatica actuală[13] pune accent pe interpretare şi sens: „Preocuparea de bază care ghidează studiul fenomenului pragmatic, în primul rând ca procese care se manifestă la diferite niveluri, şi identificarea locului acestora, are ca scop înţelegerea modului de funcţionare a limbajului, adică marcarea generării dinamice a sensului în uzul limbajului" (trad. n., Verschueren/Östman 2009: 22). Totodată, pragmaticienii amintiţi au în vedere trei proprietăţi principale ale limbajului: *variabilitate*, *negociabilitate* şi *adaptabilitate* (Verschueren/Ösman eds. 2009: 19 - 22), în funcţie de care discută articularea sensului în discurs.

4. Având această viziune de ansamblu asupra lingvisticii integrale şi a pragmaticii, putem schiţa câteva repere care vizează fructificarea conceptelor din sfera ştiinţei fundamentate de E. Coseriu în cadrul unei analize pragmatice asupra discursului, deschisă abordării interdisciplinare. Mai întâi, trebuie să spunem că cercetările pragmaticii integrate vizează, datorită analizelor preponderent structurale, nivelul idiomatic, dar şi universal al limbajului, prin teoria referitoare la *topoi*, putând fi astfel eficiente în cadrul stabilirii unor funcţii textual - discursive care se conturează cu ajutorul codului. Totodată accentul pe care îl pune pragmatica integrată pe latura semantică a limbajului deschide dialogul acesteia cu lingvistica integrală a textului de sorginte coşeriană, care este o lingvistică a sensului. În ceea ce priveşte rezultatele pragmaticii cognitive[14], noţiunea de *context* asupra căreia îşi canalizează eforturile

[13] Conceptul de „funcţionalism" al discursului este explicat şi de Levinson, care se referă la „factori externi, în special cauze şi funcţii" ce vizează relaţia dintre limbaj şi aspectele sociale ale manifestării acestuia (Levinson 1989: 40).

[14] Unele tendinţe actuale ale cognitivismului european, reprezentate de cercetători ca Isa Itkonen sau Jordan Zlatev au reliefat importanţa teoriei coşeriene asupra relaţiei dintre gândire şi limbajul uman (vezi Itkonen 2011 şi Zlatev 2011). De altfel, întreaga lingvistică a lui E. Coşeriu a fost dintotdeauna şi cognitivistă datorită înţelegerii limbajului ca „*activitate*

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

teoriile cognitiviste se regăseşte într-o abordare complexă în *teoria cadrelor* elaborată de Coşeriu în anii '50 (care intră în dialog şi cu noţiunea de *cadru textual* din pragmatica integrată). De asemenea, conceptul de *competenţă cognitivă*, prezent în analizele pragmaticii cognitiviste, constituie una dintre principalele probleme discutate de lingvistica integrală. Însă cel mai util aspect al lingvisticii coşeriene pentru pragmatică este modelul tripartit al nivelurilor limbajului, cu cele trei tipuri de competenţe şi conţinuturi corespunzătoare, în funcţie de care putem discuta problemele de pragmatică a discursului, astfel încât să ajungem la o mai bună cunoaştere a specificului acestuia.

Dat fiind faptul că pragmatica este mai ales o ştiinţă a actualizării limbajului la nivel universal (prin studiul formelor topice, al contextelor, al maximelor convenţionale, al normelor textualităţii etc.), şi al limbajului la nivel idiomatic, urmărind aspecte care surprind îmbogăţirea contextuală a semnificatului, considerăm că o mai bună reflectare a aspectelor pragmatice ale discursului poate fi făcută din perspectiva nivelului individual al limbajului (cel al textului şi discursului) din schema coşeriană, care înglobează, la rândul lui, o dimensiune universală, una idiomatică şi una particulară a vorbirii, întrucât orice text este rostit într-o anumită limbă istorică, înscriind totodată aspecte ale vorbirii în general şi ale vorbirii particulare, identificabile în discurs.

Din perspectiva faptelor de discurs pe care le putem analiza în cadrul unei cercetări pragmatice, spre exemplu asupra discursului publicitar, lucrurile devin foarte clare atunci când ne referim la cele trei dimensiuni ale textelor particulare. Mai întâi, dacă avem în vedere *dimensiunea universală* a textelor/discursurilor, putem studia relaţia dintre vorbitor (adesea dedublat[15]) şi receptor, cu atât mai mult cu cât discursul publicitar este un tip de comunicare ostensiv – inferenţială, prin care emiţătorul transmite o informaţie intenţională. Acest nivel al procedurilor universale de realizare a comunicării ostensiv – inferenţiale priveşte atât mediul comunicării, cât şi contextul în care are loc enunţarea, aspecte studiate cu precădere de pragmatica cognitivă şi *teoria relevanţei*.[16] O teorie complexă cu referire la context găsim în teoria *cadrelor*[17] dezvoltată de Coşeriu, care oferă instrumente extrem de utile pentru analiza contribuţiei pe care o are cunoaşterea lucrurilor la realizarea actelor de vorbire. Relaţia dintre limbă şi contextul cultural al comunicării poate fi studiată prin raportare la conceptul de *topos* (pl. *topoi*) din teoria argumentării (adică

cognitivă: activitate de cunoaştere care se realizează prin simboluri" (s.a. Coşeriu 2009: 172) şi a interesului pentru tipurile de competenţă lingvistică antrenate în activitatea de vorbire.

[15] În discursul publicitar vorbitorul poate avea cel puţin două roluri. Acesta poate fi subiect vorbitor, adică individul care pronunţă enunţul, şi enunţiator, adică instanţa responsabilă de actele ilocuţionare.

[16] Această teorie a fost fundamentată în cadrul pragmaticii cognitive de D. Sperber şi D. Wilson (1986).

[17] Teoria *cadrelor* enunţată de E. Coşeriu reprezintă astăzi cel mai complex studiu asupra contextului, întrucât înglobează patru aspecte: *situaţia*, *regiunea*, *contextul* şi *universul de discurs* (vezi studiul *Determinare şi cadru* în Coşeriu 2009 şi Coseriu 2007: 218 – 233).

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

locuri comune prezente în cadrul unei comunităţi lingvistice, folosite în sprijinul argumentaţiei). De asemenea, funcţiile pe care le îndeplinesc diferite procedee generale ale vorbirii (cum ar fi *întrebarea*, *exclamaţia*) pot fi analizate din perspectiva *funcţiilor textuale* coşeriene, care îşi găsesc puncte comune cu teoria *actelor de vorbire*, mai exact cu actele ilocuţionare.

O analiză a textului şi discursului publicitar prin raportare la *nivelul idiomatic* va lua în considerare mai multe aspecte: apartenenţa textului la un anumit gen textual/discursiv (din perspectiva cercetărilor recente cu privire la *tradiţia discursivă*),[18] problema frazeologiei şi a *discursului repetat*[19], aspecte sociale ale utilizării limbii sau rolul mărcilor argumentative.

Numai *dimensiunea individuală* a textului sau discursului, însă, poate să indice măsura în care se actualizează celelalte două dimensiuni. La acest nivel al textului particular se construieşte sensul textului, care justifică scopul sau finalitatea lui. După cum a subliniat Coşeriu, în spiritul tradiţiei aristotelice, funcţia cea mai importantă a limbajului este *semanticitatea* (*logos semantikós*), pe baza căreia se articulează determinări ulterioare sau finalităţi de tip poetic (*logos poietikós*), logico-ştiinţific (*logos apophantikós*) sau pragmatic (*logos pragmatikós*) (Coşeriu 2011:125). Sensul unui text guvernat de finalitatea pragmatică, cum este cel publicitar, poate fi înţeles, în complexitatea sa, numai la acest nivel al dimensiunii individuale, care, pornind de la produs (textul), ia în calcul modalitatea în care se actualizează faptele pe care le presupune discursul, începând cu forma textuală, dimensiunea retorico – argumentativă, participanţii la actul de comunicare, cadrul cognitiv, situaţional, contextual etc. De exemplu, la acest nivel particular al textelor, avem de-a face cu inferenţe care acţionează prin nivelurile anterioare, cum ar fi cele de la nivel idiomatic, ca instrumente-ghid, de tip informativ, ca în:

> *O afacere de succes e un şir de alegeri inspirate. Sediile, oportunităţile, sau maşinile de firmă, aici decizia e simplă: alege noul Renault Megane Pro şi beneficiază de oferta dedicată societăţilor cu service şi garanţie inclusă. Renault Business Solutions, o afacere pentru orice afacere.*

Sau putem identifica instrumente de tip argumentativ, prin care i se conferă o anumită orientare discursului, precum în:

> *Economiseşte cu Alpha Progresiv! Dobânda creşte progresiv şi beneficiezi de flexibilitate oricând ai nevoi şi păstrezi câştigul acumulat. Până pe treizeci noiembrie primeşti un premiu pe loc atunci când economiseşti cu Alpha Progresiv. Doar cu Alpha Bank eşti cu adevărat mulţumit de banii tăi!*

[18] Conceptul de *tradiţie discursivă* îşi are originile în cercetarea lingvistică germană, de sorginte coşeriană, în anii '90 la Peter Koch (1988), fiind astăzi unul dintre obiectele predilecte de studiu ale lingvisticii hispanice (J. Kabatek [2005], Araceli López Serena [2006]).

[19] Un studiu amplu asupra frazeologiei şi *discursului repetat* cu referire la textul jurnalistic efectuează S. Dumistrăcel (2006).

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

În acest exemplu, sunt invocate o serie de raţionamente care se înscriu într-o structură clasică de tip argumentativ:

Premisa 1: *Economiseşte cu Alpha Progressive!*
Premisa 2: *Dobânda creşte progresiv, beneficiezi de flexibilitate oricând ai nevoie de bani, şi păstrezi câştigul acumulat.*
Concluzia: *Doar cu Alpha Bank eşti cu adevărat mulţumit de banii tăi!*

Interpretarea textelor publicitare va ţine seama şi de direcţia pe care o presupune tipul de comunicare ostensiv – inferenţială, centrată asupra receptorului. Aici se vor lua în calcul aspecte ale dimensiunii universale a textelor, cum ar fi statutul emiţătorului şi al receptorului, actualizarea anumitor tipuri de funcţii textuale explicite (interogaţie, exclamaţie) în funcţii textuale implicite (întrebare, sugestie, reproş, aluzie etc.). De asemenea, încălcarea sau ignorarea maximei de calitate prin ironie, sau suspendarea maximei de relaţie prin utilizarea absurdului în cadrul universului de discurs al ficţiunii, prezenţa tipurilor de comportamente lingvistice (cum ar fi *politeţea pozitivă* şi *politeţea negativă*), a *implicaturilor conversaţionale* (identificabile la nivelul discursului, spre deosebire de cele *convenţionale* specifice dimensiunii universale a discursului) reprezintă elemente a căror contribuţie la constituirea sensului din texte particulare este definitorie. De asemenea, procedeele retorico - argumentative care se articulează la nivelul textului pot fi discutate prin referire la dimensiunea istorică a textelor, atunci când discuţia se opreşte doar la inventarul de procedee de construcţie a acestora, sau în raport cu dimensiunea particulară a textului, dacă avem în vedere explicarea sensului acestor procedee.

Datorită fundamentării clasice solide care defineşte modelul lingvisticii integrale coşeriene, acesta îşi dovedeşte utilitatea, pe de o parte, în rezolvarea unor polemici din cadrul teoriilor pragmatice, iar pe de altă parte, poate sta la baza unor distincţii ulterioare. De exemplu, problema minciunii şi a ficţiunii, dezbătute de J. Searle, pe linia lui Austin, constituie una dintre polemicile asupra căreia s-au oprit A. Reboul şi J. Moeschler (2001: 29 – 34), considerând că aceasta nu poate fi rezolvată cu ajutorul teoriei actelor de vorbire, întrucât va da naştere unor serii de paradoxuri.[20] O posibilitate de rezolvare a problemei poate fi găsită în cadrul distincţiei dintre *desemnare, semnificaţie* şi *sens* (Coşeriu 1994: 167-169), precum şi prin raportare la normele coşeriene de congruenţă, corectitudine, respectiv adecvare care privesc cele trei niveluri ale limbajului: universal, idiomatic şi individual (Coşeriu 2009: 117-119). De asemenea, problema ficţiunii şi a interesului cognitiv în relaţie cu presupoziţia, amintite de Reboul şi Moeschler, pe linia pragmaticienilor Sperber şi Wilson (vezi Reboul/Moeschler 2001: 178 – 182) pot fi explicate prin apelul la înţelegerea universului de discurs din teoria coşeriană.

[20] Anne Reboul şi J. Moeschler consideră că *reuşita* sau *nereuşita* actelor de vorbire trebuie să ţină seama de modalitatea în care implicatura conversaţională rămâne valabilă (în cazul actelor reuşite) sau se anulează (în cazul actelor nereuşite) pe parcursul actului de comunicare. (Reboul/Moeschler 2001: 171- 173).

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

Aşadar, plasându-se pe un teren aproape deloc explorat în lingvistica românească[21] cu privire la relaţia dintre lingvistica integrală a textului şi pragmatică, considerăm că cele două direcţii principale ale pragmaticii actuale (pragmatica integrată şi pragmatica cognitivă) pot adopta noi instrumente de analiză care să conducă spre înţelegerea particularităţilor pragmatice ale diferitelor tipuri de discurs, şi a factorilor care conlucrează la realizarea finalităţii de tip pragmatic.

Bibliografie

Adam 2008 [2005]: Jean-Michel Adam, *Lingvistica textuală. Introducere în analiza textuală a discursurilor*, traducere de Corina Iftimia, prefaţă de Rodica Nagy, Iaşi, Institutul European.

Adam 2010: Jean-Michel Adam, *L'émergence de la linguistique textuelle en France (1975 – 2010). Parcours bibliographique en 100 titres*;
cf. http : //www.unil.ch/webdav/site/fra/shared/CONSCILA_Verbum.pdf.

Albrecht et alii ed. 1988: Jörn Albrecht/Jens Lüdtke/Harald Thun coord., *Energeia und Ergon. Sprachliche Variation, Sprachgeschichte, Sprachtypologie. Studia in Honorem Eugenio Coseriu*, Vol.I-II, Tübingen, Gunter Naar.

Anscombre/Ducrot 1997 [1983]: Jean-Claude Anscombre/ Oswald Ducrot, *L'argumentation dans la langue*, Liege, Mardac.

Aschenberg/Loureda (eds.) 2011: Heidi Aschenberg/Óscar Loureda Lamas, *Marcadores del discurso: de la descripción a la definición*. Madrid / Frankfurt, Iberoamericana / Vervuer.

Blakemore 2010: Diane Blakemore, *Discourse Markers*, în Horn/Ward 2010, p. 221 – 240.

Borcilă 2006: Mircea Borcilă, *Despre contextul actual şi perspectivele integralismului*, în „Limba Română", Nr. 1 – 3/2006, anul XVI, Chişinău, p. 43 – 49;
http://limbaromana.md/numere/d14.pdf.

Brown/Levinson 1987: Penelope Brown/Stephen C. Levinson, *Politeness. Some Universals in Language Usage*, Cambridge, Cambridge University Press.

Cârâc 2003: Ioan S. Cârâc, *Teoria şi practica semnului*, Iaşi, Editura Institutului European.

[21] O lucrare care abordează problematica legăturii dintre pragmatică şi lingvistica lui Coşeriu, este scrisă de Carmen Păduraru, intitulată *Eugeniu Coşeriu. Contribuţii la pragmatica lingvistică* (2009), lucrare care stă sub semnul unei eronate înţelegeri a lingvisticii textuale coşeriene, întrucât autoarea încearcă să găsească rădăcinile pragmaticii actuale (pornind de la un studiu al lui Peter Ernst) în interiorul lingvisticii coşeriene (Păduraru 2009: 15), numai că fundamentele epistemice ale celor două direcţii sunt diferite (după cum o afirmă şi Coşeriu). Putem vorbi, însă, de concepte similare teoretizate de cele două direcţii de cercetare (uneori diferite sub aspect terminologic), şi chiar de prezenţa acestora mai întâi în lingvistica lui Coşeriu (concepte dezvoltate ulterior de pragmatică, precum teoria contextelor sau competenţa lingvistică), motive care ne permit să privim multe dintre problemele pragmaticii în lumina lingvisticii integrale a textului şi să demonstrăm că aceasta din urmă poate contribui semnificativ la interpretarea pragmatică a diferitelor tipuri de discurs. După cum a arătat Ó. Loureda (2010), pragmatica este parte integrantă din lingvistica integrală aşa cum a gândit-o Coşeriu.

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

Coseriu 1957 : Eugenio Coseriu, *Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüistica del hablar*, în "Romanistisches Jahrbuch", VII Band/1955 – 1956, p. 29 – 54.

Coseriu 1985: Eugenio Coseriu, *Linguistic Competence. What is it Really?: The Presidential Address of the Modern Humanities Research Association*, în "The Modern Language Review", vol. 80, part 4.

Coseriu 1991 [1977]: Eugenio Coseriu, *El hombre y su lenguaje. Estudios de teoría y metodología lungüística*, segunda edición revisada, Madrid, Editorial Gredos.

Coseriu 1992 [1988]: Eugenio Coseriu, *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*, Elaborado y editado por Heinrich Weber, Versión española de Francisco Meno Blanco, Biblioteca Románica Hispánica, Editorial Gredos, Madrid.

Coşeriu 1994: Eugeniu Coşeriu*, Prelegeri şi conferinţe*, Supliment al publicaţiei „Anuar de lingvistică şi istorie literară", T. XXXIII, 1992-1993, Seria A. Lingvistică.

Coşeriu 1997 [1958]: Eugeniu Coşeriu, *Sincronie, diacronie şi istorie. Problema schimbării lingvistice.* Ediţie în limba română de Nicolae Saramandu. Bucureşti: Editura Enciclopedică.

Coşeriu 2000: Eugeniu Coşeriu, *Lecţii de lingvistică generală.* Traducere din limba spaniolă de Eugenia Bojoga, cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Ed. Arc, Chşinău.

Coşeriu 2002: Eugeniu Coşeriu, *Limbaj şi politică* în vol. *Identitatea limbii şi literaturii române în perspectiva globalizării* (editat de Ofelia Ichim & Florin-Teodor Olariu), Editura Trinitas, Iaşi, p.17-40.

Coseriu 2007 ş1981ţ : Eugenio Coseriu, *Lingüística del texto. Introducción a la hermenéutica del sentido*, Edición, anotación y estudio previo de Óscar Loureda Lamas, Madrid, Arco/Libros, S.L.

Coşeriu 2009: Eugeniu Coşeriu, *Omul şi limbajul său. Studii de filosofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală.* Antologie, argument şi note de Dorel Fânaru, Iaşi, Ed. Univ. „Al.I.Cuza".

Coşeriu 2011[2003]: Eugeniu Coşeriu, *Istoria filozofiei limbajului de la începuturi până la Rousseau*, Ediţie nouă, augmentată de Jörn Albrecht, cu o remarcă preliminară de Jünger Trabant, Versiune românească şi indice de Eugen Munteanu şi Mădălina Ungureanu, Bucureşti, Editura Humanitas.

Coşeriu/Loureda 2006: Eugeniu Coşeriu/Óscar Loureda Lamas, *Lenguaje y discurso*, Ediciones Universidad de Navara, S.A., Pamplona.

Coşeriu interv. 1990: Ricardo Mairal, Pedro Santana, *Entrevista a Eugenio Coseriu*, în „Cuadernos de investigación filológica", T. XVI, fas. I y II, 1990.

Coşeriu interv. 1996: *Lingvistica integrală*, Interviu cu Eugeniu Coşeriu realizat de Nicolae Saramandu, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române.

Cummings 2005: Louise Cummings, *Pragmatics: A Multidisciplinary Perspective*, Edinburg University Press.

Cutting 2008: Joan Cutting, *Pragmatics and Discourse: A Resource Book for Students*, London, Routledge.

Davis ed.1991: Steven Davis, *Pragmatics*, Oxford University Press.

Dumistrăcel 2006: Stelian Dumistrăcel, *Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentaţia instituirii comuniunii fatice prin mass-media*, Iaşi, Editura Universităţii "Alexandru Ioan Cuza".

Golopenţia 1988: Sanda Golopenţia, *Les voies de la pragmatique*, Saratoga, Amma Libri.

Green 1996: Georgia M. Greeen, *Pragmatic and Natural Language Understanding*, Mahwah, Erlbaum.

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

Guenthner/Schmidt eds. 1979: Franz Guenthner/Siegfried J. Schmidt, *Formal Semantics and Pragmatics for Natural Languages*, Dordrecht, Riedel Publishing Company.

Horn/Ward (eds.) 2010: Lawrence R. Horn/Gregory Ward (eds.), *The Handbook of Pragmatics*, Oxford, Blackwell Publishing.

Itkonen 2011: Esa Itkonen, *On Coseriu's legacy*, în „Energeia" Online-Zitschrift für Sprachwissenschaft, Sprachphilosophie und Sprachwissenschaftsgeschichte, Ausgabe III–2011, p. 1 – 29.

Kabatek 2005: Johannes Kabatek, *Tradiciones discursivas y cambio lingüístico*, în „Lexis" XXIX (2), p. 151 – 177; http://www.kabatek.de/discurso.

Kerbrat-Orecchioni 1995 [1980]: Catherine Kerbrat-Orecchioni, *L'énonciation. De la subjectivité dans le langage* 2-e édition), Paris, Armand Colin.

Koch 1988: Peter Koch, *Norm und Sprache,* în Albrecht et alii ed. 1988, vol.II, p. 327-354.

Levinson 1989 [1983]: Stephen C. Levinson, *Pragmatics*, Cambridge University Press.

López Serena 2006: Araceli López Serena, *Las Tradiciones Discursivas en la Historiografía Lingüística y en la Historia de la Lengua Española*, în *Cuatrocientos Años de la Lengua del Quijote* (A. López Serena/Alcaide Fernandez eds.), Sevilla, Universidad de Sevilla, p. 49-54.

Loureda 2007a: : Óscar Loureda Lamas, *La linguistica del texto de Eugenio Coseriu*, în Coseriu 2007: 19 - 74.

Loureda 2007b: *Entrevista con Óscar Loureda Lamas*, por Eugenia Bojoga, „Revista electrónica de estudios filológicos", número 14, diciembre 2007, cf. http://www.um.es/tonosdigital/znum14/secciones/entrevistas-%20loureda.htm.

Loureda 2010: Óscar Loureda Lamas, *Nuevas perspectivas para el análisis del texto: introducción a una lingüística del texto integral*, în „Revista de Investigación Lingüística", nr. 13, p. 127–154.

Mey 1993: Jacob L. Mey, *Pragmatics*, Oxford, Blackwell Publishing House.

Moeschler/Reboul 1999 [1994]: Jacques Moeschler/Anne Reboul, *Dicţionar enciclopedic de pragmatică*, coordonarea traducerii Carmen Vlad şi Liana Pop, Cluj-Napoca, Editura Echinox.

Munteanu E. 2005: Eugen Munteanu, *Eugenio Coseriu, Fundamente filosofice ale unei „lingvistici integrale"*, în Ştefan Afloroaiei, *Ideea europeană în filosofia românească I*, Număr special al revistei "Hermeneia", Iaşi, 2005.

Munteanu E. 2011: Eugen Munteanu, *Câteva reflecţii despre posteritatea imediată a lui Eugeniu Coşeriu*, în Revista „Limba română", Nr. 7-8, Anul XXI, 2011; http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1237.

Nicolescu 2007 : Basarab Nicolescu, ***Transdisciplinaritatea***, Iaşi, Editura Junimea.

Păduraru 2009: Carmen Păduraru, *Eugeniu Coşeriu. Contribuţii la pragmatica lingvistică*, Iaşi, Editura Lumen.

Reboul/Moeschler 2001 [1998]: Anne Reboul/Jacques Moeschler, *Pragmatica, azi. O nouă ştiinţă a comunicării*, traducere din limba franceză de Liliana Pop, Cluj, Editura Echinox.

Reboul/Moeschler 2010 [2005]: Anne Reboul/Jacques Moeschler, *Pragmatica discursului. De la interpretarea enunţului la interpretarea discursului*, traducere de Irinel Antoniu, Iaşi, Editura Institutului European.

Recanati 2010: François Recanati, *Pragmatics and Semantics*, în Horn/Ward (eds.) 2010, p. 442 - 462.

Schlieben-Lange 1974: Brigitte Schlieben-Lange, *Linguistische Pragmatik*, Stuttgart, Kohlhammer.

BDD-V3610 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)

Sperber & Wilson 2009 [1986]: Dan Sperber and Deirdre Wilson, *Relevance. Communication and Cognition*, Blackwell Publishing.

Stati 1990: Sorin Stati, *Le transphrastique*, Paris, Presses University de France.

Verschueren/Östman (eds.) 1995 – 2011: Jef Verschueren/Jan – Ola Östman, *Handbook of Pragmatics Highlights*, vol. I – X, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.

Verschueren/Östman (eds.) 2009: Jef Verschueren/Jan – Ola Östman, *Key Notions for Pragmatics*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.

Weiser 1974: Ann Weiser, *Deliberate Ambiguity*, în Michael LaGaly/R. Fox/A. Bruck (eds.) *Papers of the 10th Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*, Chicago Linguistic Society, p. 723 – 731.

Zlatev 2011: Jordan Zlatev, *From Cognitive to Integral Linguistics and Back Again*, în „Intellectica", Numărul 2/2011 (56); http://intellectica.org/en/issue-56/jordan-zlatev/.

BDD-V3610 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 13:46:07 UTC)